

KUSTBON

Veckotidning för svenskarna i Estland.

Femte årg. N:o 24	Prenumerationspris. Helt år Emk 144: —. 1 månad „ 12: —. I Sverige: Helt år Kr. 9: —. 1 månad „ 0: 75. I Finland: Helt år Fmk 18: —. 1 månad „ 1: 50.	Utkommer varannan onsdag. Redaktion: N. Blees , Riddaregatan 3, Reval. J. Nyman (ansv.), Ekenäs, Finland.	Annonpris. 2 mk per mm. I Sverige: 10 öre per mm. I Finland: 30 penni per mm För annons, som införes 10 eller flere ggr, räknas 20 % rabatt.	16 augusti 1922
------------------------------------	--	--	---	--------------------------------------

Ärkebiskopen bland estlandssvenskarna.

Långa skildringar i rikssvensk press. — Estlands svenskar röna förstäelse.

I samband med den svenske ärkebiskopen Nathan Söderbloms resor i Estland har den rikssvenska pressen såväl i ord som bild gjort det estlandssvenska folket till föremål för skildringar. Artiklarna härom ha signerats med den i rikssvensk press kända signaturen Toto, vilken i detta samband varit synliga i främsta rummet i Dagens Nyheter och Sydsvenska Dagbladet Snällposten. Märket N. L. (prosten Nils Linderstam i Reval) har varit synligt under en artikel från Ormsö i Stockholms-Tidningen. För övrigt har kyrkoherdeinstallationen på Ormsö skildrats i Nya Dagligt Allehanda och i bild i Vecko-Journalen. Hvar 8 Dag i Göteborg har även haft en del bilder från ärkebiskopens resa. En bild i Vecko-Journalen visar ärkebiskopen sysselsatt med att sticka upp hö på en skulle. Bilden är från Lilla Rågö och beledsagas av följande förklarande text:

„Mannen, som inte visste, att han hade ärkebiskopen framför sig, talade och sade: „Du ska' ta' mer hö på!” Var på ärkebiskopen genmålte: „Nå då blir det vad vi i Sverige kalla för latmansbördor!” Fotografien är tagen av journalisten Anders Jönsson, som med statsstipendium företog en månads studieresa i Estland.

Söndagen den 13 aug. göres

i Dagens Nyheter's söndagsbilaga bröllopet på Runö till föremål för en lång skildring i ord och bild. Allt detta ger vid handen ett stort intresse från rikssvensk sida för svenskarna i förskingringen. Detta intresse har ju länge varit känt och tagit mångahanda uttryck. Det är säkerligen att vänta, att den aktualitet ärkebiskopens besök i Estland medfört beträffande svenskheten i Estland, skall medföra ytterligare skärpt intresse från rikssvensk sida för den svenska folkspillran öster om Östersjön.

Vid en intervju i Svenska Dagbladet med ärkebiskopen, yttrade denne efter sin återkomst till Sverige, att esterna tagit oerhörda framsteg ifråga om folkbildningen. „Det är just nu”, sade han, „för estlandssvenskarna det allra viktigaste, att de ej bli efter esterna, därför böra vi också ha folkhögskolan i Birkas, Hans Pöhls stora skapelse i åtanke, den förtjänar kanske framförallt understöd”.

Intervjun avslutade ärkebiskopen med följande ord: „Varje ö är ett karaktärstikum för sig, lika intressant, lika värd vår omsorg och hägkomst. Jag kan inte fördrå den ens öns befolkning för att den är modigare, redbarare, vackrare eller trofastare än den andra, ty de äro i högi grad värda ens sympati.”

Pastor Gordon på Runö

kommer inom närmaste framtid att lämna sin befattning å ön. Pastor Gordon har nyligen rest hem till Sverige.

S. O. V:s förstärkta styrelsesammanträde i Reval den 1 augusti.

S. O. V:s styrelse i Reval med representanter från Nuckö, Ormsö och Wichterpal hade samlats för dryftande av olika frågor.

Bl. a. behandlades frågan angående inrättandet av en s. k. studienämnd. Det var Nuckö lokalavdelning, som på ett sammanträde den 23 april d. å först upptog frågan till behandling och nu framkom med förslaget. Rektor Kaleb Andersson motiverade förslaget och framhöll följande: „I Svenska Odlingens Vänners program ingår som en huvuduppgift att väcka och stärka samhörigheten svenskarna emellan samt att verka för bildningens höjande och kunskapers spridande bland dem. Mycket har i den vägen redan uträttats, men inget tvivel torde råda om att ännu mer återstår att göra. En dryg uppgift faller härvid på lokalavdelningarna, vilkas arbete emellertid skulle betydligt underlättas och göras mera fruktbarande om t. ex. en ordnad föreläsningsseriemöte komme till stånd.

För närvarande äro vi ju så lyckligt lottade, att vi här i landet ha som stadigvarande gäster inte mindre än fyra professorer, en prost, en kyrkoherde och en amanuens samt lärarne vid Birkas, vilka kunna tänkas vara villiga att stå till tjänst med föredrag. Till det kommer, att inte så sällan en och annan svensk från Sverige och Finland uppehåller sig här i landet någon kortare tid. Också av dessa mera tillfälliga

gäster kunde hjälp kanhända vara att vänta.

Förutom denna ordnade föreläsningens verksamhet borde studienämnden till allt annat arbete, som kan åligga den, också giva de olika lokalavdelningarna initiativ till mera utsträckt självverksamhet genom att vissa frågor utsändes till lokalavdelningarna i och för diskussion och varvid lokalavdelningarna ålades att inom viss tid inkomma med uttalande i frågan."

Efter att ha behandlat frågan beslöts enhälligt till studienämnd utse: rektor Kaleb Andersson, konsulent Erik Green och fröken Dicken Axell från Birkas samt prosten Nils Linderstam från Reval.

Vidare stod på dagordningen „S. O. V:s ställning till nykterhetsfrågan". Som gäster hade infunnit sig: estnische riksdagsmannen docent Ernits och riksdagsmannen Sjöstrand från Sverige. Doc. Ernits föreslog, att S. O. V, även skulle upptaga nykterhetsfrågan på sitt program. Det kunde ha den fördelen, att ekonomisk hjälp erhöles av det estniska nykterhetskoratoriet för såväl nykterhetsföredrag som föreläsningar i kulturella frågor i allmänhet. Det var dock icke nödvändigt att alla medlemmar skulle avge nykterhetslöfte.

Efter ett mycket livligt meningsutbyte i frågan enades mötet om prosten Linderstams resolution, att S. O. V:s centralstyrelse uttalar sig för en nykterhetsvänlig ställning och vill så vitt möjligt verka för folknykterheten genom upplysningsarbete.

Efter mötet inbjödos deltagarna av doc. Ernits till en estnisk nykterhetssupé på officersklubben.

Ett Runöbröllop filmat.

Då ärkebiskop Söderblom nyligen besökte Runö, vigde han då bl. a. ett brudpar i kyrkan. Hela bröllopet med all dess gamla ståt och högtidlighet upptogs å film av professor G. von Wendt från Finland.

Ormsö.

Söndagen den 30 juli hade härstädes anordnats en „barnens dag". Närmaste initiativtagaren till arrangemanget var pastor John Klasson jämte söndagsskollärare. Det var även huvudsakligast genom pastor Klassons bemedling de erforderliga medlen för småfolkets lekamliga förplägning hade anskaffats. Hela lördagen före festdagen voro också ett 15-tal flitiga kvinnspersoner från öns olika byar i livligaste verksamhet att i prästgårdens rymliga kök under kommando av den från Sverige nyanlända fru pastorskans tillverka de olika läckerheterna.

Festplatsen var den vackra hagen nere vid Prästvikens under lummiga hängbjörkar och högresta alar. Samlingen skedde uppe vid kyrkporten, där barnen från de olika byarna samlades under sina respektive söndagsskolfanor. I spetsen tågade ungdomar från Rälby och Kärrslätt musikföreningar, likaså företrädda av sin synnerligen tilltalande fama. Festplatsen markerades av en upprest stång, varifrån republikens flagga smällde i den rätt så hårda blåsten. Hit ringlade sig nu det efter våra förhållanden imponerande tåget och inbjödos både små som stora att betjäna sig av de ypperliga sittplatser, vår Herre själv gjort i ordning — den allra mjukaste och renaste gräsmatta. Avdelning efter avdelning av småfolket följde uppmaningen och runt om denna „hoppets här" stodo eller sutto de äldre.

Förste talaren var pastor Klasson, sedan följde en hel rad kortare anföranden av söndagsskollärare och andra, allt omväxlande med sång och musik. Följde så utdelningen av godsakerna och kommo hundratala små tuggorgar i ivrigaste verksamhet.

Uppbrottet erbjöd en ännu mera storslagen anblick. Tåget räckte ända från ängen och upp till kyrkan. Antalet deltagare uppskattades till ett 1,500-tal personer. Utanför det åldriga templet skedde så upplösningen. Ormsö har beryktats med ett ytterligare angående minne.

Joel N — n.

Nargö.

Rektor Gideon Danell, Uppsala, som under några veckor vistats härute bland estlandssvenskarna, har den 9 och 10 aug. även avlagt ett kort besök hos svenskarna på Nargö. Rektorn besökte båda byarna och undersökte språket samt var mycket belåten med sitt Nargöbesök. Han fann Nargö vara en härlig ö samt befolkningen i många avseenden före andra estlandssvenskar. Rektorn önskade gärna komma igen en annan gång.

Odenholm.

Den 5 juli besöktes Odenholm av riksdagsmännen professor Ernst Estlander, professor Georg von Wendt och föreståndaren för Pärnå folkhögskola John Österholm, som anlände hit med segeljakten „Fortuna" från Finland. De höllo föredrag i skolhuset, där ett 40-tal voro samlade, togo fotografier av kapellet, skolhuset och bondstugorna. Dessutom skänkte gästerna till Odenholms bibliotek 28 värdefulla böcker och 38 ex. av veckotidskriften „Veckans Krönika" i skilda nummer.

Odenholmarna frambära härmed sitt hjärtliga tack för besöket och gåvorna.

Å öbornas vägnar:

J o h a n n e s D a n s.

Svenska skolan i Reval

öppnar i höst även en sjätte klass. Skolan börjar den 28 augusti, då barnen samlas i gamla skolan, Riddaregatan 3, kl. 10 f. m. Även barn från Nuckö och andra svenska orter, där 5:te och 6:te klass saknas, äro välkomna. Anmälningar av nyinträdande och sökande till högre klass böra göras före den 28 aug. på Riddaregatan 3 alla torsdagar kl. 6—8 e. m. eller skriftligen till Svenska Folksekreteraren.

Ett bröllop på Runö.

I „Västra Nyland” ingår en skildring av riksdagsmannen John Österholm om ett bröllop på Runö, vilken artikel vi taga oss friheten intaga i Kustbon:

„Jag vet ett blomster skärt och fint, Det månd' mig ljuvligt falla: Jag älskar det av hjärta och sinn, Och utan sken, För andra blomster alla.” Rösterna voro osäkra och följde knaggligt den ostämnda orgelns toner. Det var psalmen n:o 227, i svenska psalmboken av år 1695. Framför altaret stod Nathan Söderblom, Sverges ärkebiskop, tillsammans med Runöprästen. Vid altarringen satt brudparet på en kortbänk och församlingen fyllde kyrkan. Där ute stod sommaren i praktfull fågning och doften av ängarnas klöver trängde genom de öppna dörrarna in i kyrkan, som i dag var festligt smyckad med blommor och grönt. Betagande vackert smogo sig små kransar av blåklint och prästkrage kring kronor och lampetter och tvärs över salen hängde en bred girland av eklöv. Till höger satt karlfolket, i gråa vadmalskläder med svarta band kring krage och fickor. Mitt emot till vänster var kvinnornas brokiga skara. De färggranna dräkterna lyste som en prunkande blomsterrabatt i bredd med karlfolkets gråa massa.

Ärkebiskopen läser vigselformuläret. Han är en satt, bredaxlad man med ljust hår — en småländsk bondetyp. Men ögonen lysa av en intelligens, som icke är av vanligt slag och rösten är smidig och bärande. Han utför sin roll med en viss pompös sirlighet och när han ställer frågan till brudparet „vill du Mats Johansson Noggis hava denna Magdarena Johansdotter Bergs . . .”, höjer han ringen högt över sitt huvud. Ärkebiskopsstaven, som han i går bar under gudstjänsten, har han lagt bort i dag. Trots de gester med vilka han understryker den högtidliga förrättningen, är där någonting omissskänligt flärdlöst och innerligt i hans tal. Bruden är prydd med hela den traditionella sekelgamla grannlåt, som hör en Runöbrud till. Hon är en blåögd flicka, tung och

grovlemmad av hårt arbete vid plog och harv. Brudgummen vid hennes sida är en kortväxt man, ljushårig, blåögd med ett förskrämt uttryck i ansiktet. Han är tydligen osäker att reda sig med alla konstigheter i ritualen. När ringgivningens ögonblick är inne, tråda marskalkarna fram och hålla en grann duk över brudparet och när ärkebiskopen läst välsignelsen, piper orgeln ett kort preludium och församlingen stämmer upp: „Vi önske nu vår brudgum och brud Guds Faders eviga nåde: Han giv dem lycka uti sin skrud, Och vände från dem all våde! Tobie Ängel, som bortdrev Den äkten-skapsdjävul onde, Han binde honom också för er, Att han ej slipa kunde, Eller skada eder någon stunde”. Vigselakten är till ända och folket drar sig långsamt ut på kyrkbacken.

Tätt intill den nya kyrkan står den gamla kvar, ett ärevärdigt litet grånat tempel av trä. Över ingången är uppspikad en träskulptur, som befinnes vara en gammal grannlåt, som en gång suttit i akterstaven av ett strandat fartyg. Där över stå två årtal 1644--1851, vilka angiva tidpunkten för kyrkans tillkomst och en försiggången reparation. Det är med respekt man beskådar den vackra lilla kyrkan, som i 250 år hägnat det religiösa livet på Runö. Flöjeln på tornspiran, som svängt i århundradens storm, har brutits av och pekar vemodigt mot jorden. Folket samlas i gamla kyrkan, ty ärkebiskopen har kallat „landskapet”, Runös riksdag, till rådplägnig. Vilken sällsam anblick! Lågt i taket, breda bilade plankor i golvet, fönster med blyinfattning och små vapenbilder som i gångna tider uppsatts av präster och bönder, tränga bänkar, som skulpterats mera trohjärtat och kärleksfullt än konstfärdigt, i taket kronor av glas, på väggarna böndagsplakat från Karl XI:s och Kristinas tid. I „landskapet” äro alla myndiga personer, både män och kvinnor, medlemmar och folket tar plats på vanligt sätt, männen till höger, kvinnorna till vänster.

Ärkebiskopen går icke upp i den rankiga predikstolen, utan

träder fram på mittelgången. Nathan Söderblom är en ovanlig man i många stycken. Han är ogensägligen den främste bland nordens präster, icke blott i sin egenskap av svenska kyrkans primas utan även genom sin ovanligt starka personlighet. Han är nu stadd på rundfärd till de svenska församlingarna på Estlands kuster och öar, har installerat prästen på Ormsö, besökt Odensholm, Nuckö, Roslep och är på väg till Riga för att i ämbetet inviga två biskopar. Han talar nu till Runöfolket, varmt, känsligt och övertygat. Han bringar dem en hälsning från Sverge och berättar om sin glädje att få stå inför en församling, som mer trofast än någon annan håller fast vid fädrens seder och bruk. Runö är den enda församling i världen, där den gamla svenska psalmboken av år 1695 ännu är i bruk, där gudstjänstordningen står kvar på ett alderdomligt stadium och där barnen inhämtat den evangeliska lärans grunder efter Svebelii katekes. Ärkebiskopen föreslår nu, att landskapet måtte besluta att antaga den Wallinska psalmboken, som redan varit i bruk i Sverge över hundra år och spörjer vad församlingen har att säga därtill. I kyrkan höres ett mummel av röster, som växer till ett oredigt sorl, ett högljutt larm, ur vilket ingen samfälld mening kan utläsas. Men „länsmannen” anser, att frågan är med „ja” besvarad och att landskapet alltså bifallit förslaget. Ärkebiskopen, som tydligen sett att det inte varit utan betänkligheter, som Runöborna gått med på att avstå från den gamla psalmboken, framhåller nu att detta beslut skulle knyta församlingen på Runö fastare vid Sverge. Så upptogs till behandling ett par andra kyrkliga ärenden. „Landskapet” hade tidigare beslutat att avstå den gamla kyrkan med alla dess tillhörigheter åt ett fornminnessällskap, som skulle flytta den till Reval och ställa upp den i klosterruinen invid Katrinenthal. Ärkebiskopen föreslog, att man så till vida skulle ändra sitt beslut, att en gammal dopfont av urholkad kalksten på träfot och ett krucifix av hög ålder skulle undantagas och uppställas i

den nya kyrkan. Även detta förslag bifölls och förverkligades omedelbart. Menigheten vandrade i procession över till nya kyrkan och i spetsen för tåget buros dopfunten och krucifixet på starka armar.

I vanliga fall räcker ett bröllop på Runö i sex dagar men nu hade man av hänsyn till ärkebiskopens närvaro förkortat ceremonierna så, att det hela kunde slutföras på en dag. På eftermiddagen samlades de inbjudna i bröllopgården och här tog man plats på långbänkarna utmed de dukade borden. Det var trångt i den lilla mörka stugan, som var prydd med konstigt utklippta papperslyktor i taket. Bröllopsmåltiden blev kraftig. Borden dignade av mat. Rökta skinkor buros in hela på bordet, rökta gäss, stora fat med köttstuvning och gröt. En gammal bonde ledde angreppet på matförrådet. Han vek upp sin fällkniv, skar lös väldiga stycken av skinkan och langade dem över till gästerna, fläkte upp gässen och delade ut. Stora kannor med öl buros fram och gingo utan uppehåll laget runt. „Där vart skarpt ätet och skarpt drucket”. Det låg någonting vilt, forntidsaktigt över detta gästbud, där måttlighet tycktes vara okänd. Under bordet huserade hundarna och höggo morrande åt sig benen, som kastades åt dem. En sång stämde upp av en grupp män i ett hörn av salen. Det var en underlig, entonig melodi och texten bestod av en enda strof, som oupphörligt återkom. Lika konstlösa voro danserna, som därefter utfördes. Mest uppmärksamhet väckte bruddansen och „kokardansen”, i vilken alla som varit med om förberedelserna och serveringen deltog med sina redskap, slevor, bakspadar, yxor och andra grejor.

Den mångkunnige professorn hade haft en arbetsdryg dag. Han hade släpat på en filmkamera och vevat in hela ceremonien med ärkebiskopen och kyrkfolket, danserna, måltiden o. s. v. Han hade gjort en rik skörd.

Det skymde till kväll, när jag tog farväl av värdsfolket och kom ut ur bröllopgårdens matos och kvalm. En sällsam dag! Vigselceremonien i kyrkan med dess ljusa fägring, sin

brokiga dräktprakt, den gamla kyrkan och „landskapets” förhandlingar om gudstjänstens reformering samt den bisarra bröllopsmåltiden i den mörka stugan hade ställt mig inför bruk och seder, som hörde gångna generationer till och som tedde sig så främmande och överraskande, men dock burna av en inre mening, ett levande liv, som ännu i långa tider skulle skänka innehåll åt samma sedvänjor, som en gång skapats och utbildats av förfäderen i länge sedan svunna dagar.

På Fortuna sträcktes segel och ankaret lättades. I den växande vinden sköto vi god fart och Runö-landets konturer sjönko bakom oss i havet.

Utlandet.

Ödesdiger oaktsamhet vid polsk luftmanöver.

En flygmaskin faller bomber över en folkmassa; 10 personer dödade, 50 sårade.

Danzig, 16 aug. (F. N. B.) På ett polskt flygfält invid Putzig skulle i går kväll i samband med en militär sportfest bombnedkastning från flygmaskin försiggå. En flygare nedkastade då bomber rakt ovanför en 800 personer omfattande åskådarskara. En bomb exploderade mitt bland åskådarmängden samt dödade tio personer. Dessutom ha 50 personer sårats, semliga svårt, andra lättare. Dessa ha transporterats till sjukhus i Putzig, Neustadt, Zoppot och Danzig. — W.T.B.

Farligt att vara sändebud i Ryssland.

Domen i målet angående spioneri mot medlemmarna i den estniska optionskommissionen har avkunnats. Vesart, Walde, Riiman, Iligents, Modasmart, Kaulberg, Aaka, Kostyrkin, Sammel och Sjukovski ansågos skyldiga till spioneri och dömdes att arkebuseras. Övriga anklagade dömdes till 3—5 års fängelse.

Ryssarna stjäla värdepapper för flere miljoner.

Enligt vad Aftonposten erfarit, ha bolsjevikerna sprängt en stälkällare i Moskva, i vilken Norges förutvarande konsul därstädes förvarade en mängd dokument och värdepapper, vilka nu bortrövats. Attentatet förövades för två månader sedan. Dokumenten, som representerade ett värde av flera miljoner kronor, tillhörde norska, amerikanska och rumäniska undersåtar. Vid förfrågan i utrikesministeriet har tidningen fått meddelandet bekräftat. Den norske handelsdelegationen i Moskva har sänt rapport över stölden, varav synes framgå, att de norska, amerikanska och rumäniska konsulatens hela arkiv plundrats.

Norska utrikesdepartementet ha nedlagt protest med förbehåll om ersättningskrav.

Svensk lärare eller lärarinna,

kunnig i estniska språket, sökes som vikarie för den svenska klassen vid Wichterpals folkskola. Anmälningarna sändas till Wichterpals skolråd.

Birkas' Folkhög-, Lantman- och Hushållsskola

börjar sin 3:dje årskurs onsdagen den 1 november. Liksom föregående år kommer undervisningen att omfatta modersmålet, estniska, historia, geografi, matematik, hälsolära och husdjurslära, vilka ämnen bli gemensamma, dessutom erhålla de manliga eleverna undervisning i jordbrukslära med kemi och bokföring samt de kvinnliga i husligt arbete, barnavård, sömnad och vävning.

Anmälningar böra insändas helst före oktober till

Kaleb Andersson,
Skolans rektor.

Nästa nummer av „Kustbon” utkommer efter två veckor.

Ekenäs Tryckeri Aktiebolag, 1922.